

La Biblioteca Dedalus està dedicada a la publicació dels assaigs que sorgeixen dels seminaris de l'Escola Bloom, on conflueixen l'estudi de la literatura, la filosofia, la psicoanàlisi i la crítica cultural. Ens mou el convenciment que la literatura pensa el món i que hi intervé per transformar-lo. Els nostres llibres caben a les butxaques dels abrics.

Poètiques de l'aula

Friccions entre educació i teoria literària

Ester Pino Estivill

Biblioteca Dedalus, 6

EDICIONS
DEL PERISCOPI

Bloom
ESCOLA DE LITERATURA

Poètiques de l'aula
Friccions entre educació i teoria literària
© Ester Pino Estivill, 2023

Primera edició: novembre del 2023 Dipòsit legal: B 18974-2023
ISBN: 978-84-19332-59-2

© d'aquesta edició: Edicions del Periscopi SLU i Bloom SCP, 2023
© del disseny de coberta: Edicions del Periscopi / Tono Cristòfol, 2023 (© del laberint de la coberta i portadella: MaxterDesign / AdobeStock, 2022)
© de la fotografia de l'autora: Borja Bagunyà

Publicat per Edicions del Periscopi SLU i Bloom SCP
www.periscopi.cat | www.escolabloom.com

Impressió: Romanyà Valls, Capellades

Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Edició a càrrec d'Edicions del Periscopi i Escola Bloom
Disseny de col·lecció i maquetació: Tono Cristòfol
Correcció: Marta Marfany, Òscar Lozano i Núria Saurina Eudaldo

Aquest llibre s'ha imprès amb un paper Luxcream de vuitanta grams i ha estat compaginat amb la tipografia Plantin.

Tots els drets reservats.

Queda rigorosament prohibida, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant el lloguer o préstec públics.

Sumari

Preàmbul. Resistències a la teoria	7
Una genealogia romàntica (10) Les reduccions de la teoria (12) La teoria sense condició (15)	
1. Teoria i emancipació.....	23
La formació moderna: entre l'espai públic i l'espai íntim (23) Històries de sang: l'escola a França i a Anglaterra (28) L'emancipació literària (34) Interrupcions de la teoria literària (42)	
2. El desconcert de les disciplines.....	47
L'eclosió de l'estructura (49) La febre estructuralista (52) Mutacions a les ciències humanes (58) La qüestió de l'enunciació (63)	
3. Lemes als murs i esquemes a les pissarres.....	71
Una universitat per a tothom (74) Una maquinària de segregació (79)	

4. El discurs del saber	83
Saber i poder (86) El discurs universitari (88)	
5. Barthes, professor atòpic	95
6. L'escola-empresa	107
La societat de control (113)	
7. Una fidelitat infidel	121
Què pot la literatura? (125) Què pot la teoria? (127)	
Bibliografia.....	131

Preàmbul. Resistències a la teoria

I els discursos de veritat que fan riure i que tenen el poder institucional de matar són, al cap i a la fi, en una societat com la nostra, els discursos que mereixen una mica d'atenció.

MICHEL FOUCAULT, *Les anormaux*

Aquest discurs que mereix la nostra atenció és l'educatiu; sense fer riure, però. La situació de desmantellament de les institucions educatives, la falta de recursos i la precarietat, el menyspreu a les humanitats, la tecnificació de l'aprenentatge i el patiment dels joves i dels docents es dilaten en un arc que va de l'educació primària fins a la universitària, que en els últims mesos ha vist com s'implementaven dues reformes educatives a l'Estat espanyol, la LOMLOE (referent a l'educació primària i secundària) i la LOSU (al sistema universitari), que no han donat respostes reals a les problemàtiques i que tenen més punts en comú del que sembla. La crisi educativa s'ha intensificat després de la pandèmia de la COVID-19: cada dia falten més aules i professors, i el finançament disminueix mentre que augmenten la segregació per qüestions socioeconòmiques i la taxa d'abandonament escolar (el 20 % dels alumnes no obté el graduat escolar). Els docents es troben lligats

de mans entre, d'una banda, uns currículums que cal complir i que ofeguen qualsevol guspira de desig, i, de l'altra, les actituds clientelistes que s'han establert dins de la comunitat educativa.

Després de la mort del Pare —pare amo, pare tirà— que el moviment estudiantil del Maig del 68 va ultimar, es va obrir pas una nova vida algorítmica que ha incorporat un nou intermediari, «l'altre digital», que ha substituït la trobada íntima per una xarxa d'internautes. Els joves, que passen una mitjana de cinc hores al dia davant de les pantalles, convertides en pròtesis corporals, es troben acorralats pel ciberassetjament. Al mateix temps, alguns alumnes fins i tot prefereixen les videoclases perquè asseguen sentir-se més tranquils a casa que davant del grup. Segons les dades de la Fundació ANAR, els intents de suïcidi en menors a l'Estat espanyol s'han multiplicat per 25,9 en l'última dècada. L'hospital infantil de Sant Joan de Déu de Barcelona va atendre un 47 % més d'urgències per salut mental durant el primer trimestre del 2021 en comparació amb el mateix període de l'any anterior. A les classes de secundària ha augmentat el nombre d'alumnes que es fan talls i autolesions.

Aquestes són, en general, algunes de les poques dades que reflecteixen la greu situació en què es troben els adolescents davant del futur, a la qual s'enfronten cada dia professionals dels camps de l'educació social, la pedagogia i la psicologia als nostres centres educatius.

En els espais de l'ensenyament superior i de la recerca en humanitats, l'educació obligatòria queda sovint impensada, com si es tractés d'una galàxia remota i desconeguda massa allunyada dels interessos dels «guardians del discurs», segons l'expressió de Terry Eagleton, de les aules universitàries. Des de la teoria literària, que sembla viure avui el seu cant del cigne¹ confinada entre els murs de l'acadèmia, la comunicació entre l'educació obligatòria i la superior sembla encara més insalvable. Per això, el propòsit d'aquest assaig, lluny d'oferir cap clau pedagògica, és apropar les dues esferes i buscar-ne els punts de fricció. La intenció és escriure una breu història de la teoria a partir de les zones de contacte que ha compartit amb la institució educativa, les pràctiques d'ensenyament i els marcs disciplinaris de les ciències humanes; una reflexió que, precisament perquè es mou en els marges, no deixa d'interrogar-nos sobre la qüestió dels límits. Què és un discurs? Quins usos ha fet l'escola de la literatura? Com hi ha respost la literatura mateixa? Quin és el repartiment institucional del saber? Qui parla i des d'on s'ensenyava? Aquestes són algunes de les preguntes que des del

1 L'àrea de teoria de la literatura ha desaparegut, a hores d'ara, del Projecte de reial decret de la Llei orgànica 2/2023, de 22 de març, del sistema universitari espanyol, pel qual s'estableixen els àmbits de coneixement a efectes de l'adscripció dels llocs de treball del professorat universitari.

pensament teòric dels anys seixanta van sorgir en relació amb la institució educativa, i que creiem que caldria tornar a pensar avui com a via de possibilitat ètica i política per a les nostres pràctiques en el context d'ensenyament actual.